

Kransalger i Sörmlands skärgård

HANS-ERIK WANNTORP

När Linné skulle placera in kransalgerna (characéerna) i sitt sexualsystem, klassificerade han dem bland fanerogamerna. Hanorganet, anteridiet, betraktade han som en ensam ståndare och han placerade dem därför i den första klassen, Monandria. Ytligt liknar de faktiskt vattenlevande blomväxter t. ex. *Myriophyllum* eller *Ceratophyllum*. Liksom dessa växer kransalgerna på mjukbottnar i sött och bräckt vatten.

Eftersom våra äldre floror betraktade dem som blomväxter, samlade fanerogambotanicerna under 1800-talet in kransalger och rapporterade sina fynd i floror och växtförteckningar (Thedenius 1850, Hofberg 1852). Vi har alltså en ganska god bild över deras förekomst på den tiden.

Sedan 1800-talets slut har kransalgerna betraktats som alger. Intresset bland botanicerna svalnade och de blev därefter mest en angelägenhet för våra få algologer. Mycket få uppgifter om deras förekomst i Sverige har samlats sedan dess, och vi vet faktiskt ganska lite om deras nuvarande status i florran.

På senare tid har den gamla uppfattningen om kransalgernas släktskap fått något av en upprättelse. Kransalgerna är visserligen inga blomväxter, men de är faktiskt närma-

re släkt med mossor, ormbunkar, blomväxter och andra landväxter än de är med gröna alger.

I en intressant artikel om kransalgernas förekomst i Sverige (Blindow 1994) redovisas de kända moderna förekomsterna av de ovanligare kransalgerna (vilket är nästan alla). De flesta tycks ha avtagit starkt under 1900-talet och hänförs till olika hotkategorier.

Från Sörmlands brackvatten är fem arter av kransalger kända. De flesta tycks av antalet fynd att döma ha varit vanligare förr. Nedan (tabell 1) redovisas en sammanställning av de kända förekomsterna av marina kransalger i Sörmland efter 1930 enligt Blindow 1994 (äldre förekomster inom parentes).

Som framgår tycks *Chara tomentosa*, *C. canescens* och *Tolypella nidifica* ha minskat kraftigt i landskapet, medan *C. baltica* alltid har varit mycket sällsynt. I ett förslag till bestämning av de svenska kransalgernas hotstatus placerades *C. tomentosa* i hotkategori 4 (hänsynskrävande), *C. canescens* och *C. baltica* i kategori 2 (sårbara), medan *T. nidifica* ansågs vara akut hotad (kategori 1). Tabellen verkar ju stämma med dessa slutsatser även för vårt landskap. Samtliga

Art	Antal lokaler	Fyndplats
<i>Tolypella nidifica</i>	1(7)	Trosa-Vagnhärad Askö
<i>Chara tomentosa</i>	1(12)	Trosa-Vagnhärad Askö
<i>Chara canescens</i>	1(7)	Trosa-Vagnhärad Askö
<i>Chara baltica</i>	1(1)	Trosa-Vagnhärad Askö
<i>Chara aspera</i>	"allmän"	(ej med i förteckningen)

Tabell 1. Kända förekomster av marina kransalger i Sörmland efter 1930 enligt Blindow 1994. Äldre kända förekomster anges inom parentes under antal lokaler.

arter tycks finnas kvar endast på ett ställe i Sörmland, nämligen vid Askö fältstation i Trosa skärgård, men det är också en lokal där mjukbottenvegetationen undersökts noggrant under en följd av år.

Minskningen i Östersjön anses vara beroende av eutrofiering (åtminstone för *C. tomentosa* och *C. baltica*).

Hur är det egentligen i Sörmland? Jag hade själv tidigare sett de flesta av de här arterna under exkursioner i Sörmlands kusttrakter. Min uppfattning var att de inte alls var så sällsynta, men jag har inte annat än i undantagsfall noterat förekomsterna. För att gottgöra denna försummelse gjorde jag under sommaren 1994 stickprov på olika lokaler utefter sörmlandskusten för att få en bättre bild av arternas förekomst. Främst undersöktes sträckan mellan Trosa och Nyköping i samband med Universitetets floristikkurs. Dessutom besökte jag Nämndö skärgård för att få en uppfattning om förekomsten i skärgårdens yttre delar. Undersökningen har emellertid inte alls varit systematisk

och kan bara ge en antydning om arternas verkliga frekvens. I tabell 2 redovisas en sammanställning över samtliga besökta lokaler.

Chara canescens och *Tolypella nidifica* *Chara aspera* användes som indikator för lämpliga bottenförhållanden för kransalger. Den fanns också på alla undersökta lokaler. På 9 av de 10 lokalerna för *C. aspera* växte också *C. canescens*. På 8 av dem växte *T. nidifica*. *C. aspera* som betraktas som allmän av Blindow (1994) var alltså bara obetydligt vanligare än de två andra arterna.

C. canescens växer på några av lokalerna i vidsträckta renbestånd, liksom *C. aspera*. *T. nidifica* växer överallt enstaka, ibland inblandade i dessa mattor.

Min uppfattning är att både *C. canescens* och *T. nidifica* i Sörmland förekommer på de flesta lokaler med lämplig botten och är tämligen allmänna. Det verkar inte finnas någon anledning att tro att de minskat avsevärt, utom möjligen i de starkast förorenade vikarna, t. ex. Nyköpingsfjärden.

		<i>C. aspera</i>	<i>C. canescens</i>	<i>C. tomentosa</i>	<i>C. baltica</i>	<i>T. nidifica</i>
1 Nämndö	Klovskär, sedimentfylld skreva innanför en häll	x	x			x
2 Nämndö	Svärtskär, grunt lerigt/sandigt sund	x	x			x
3 Hölö	Näset, grund lerbotten i Fridösundet	x	x			x
4 Hölö	Rävsalaviken, grund lerbotten, massförekomster	x	x			x
5 Trosa-Vagnhärad	Västerviken, vid Tullgarn, grund lerbotten, sparsamt	x	x			x
6 Trosa -Vagnhärad	Södra Askö, grund vik med moig/lerig botten	x	x			x
7 Västerljung	Hällsviken, moig/lerig botten, sparsamt	x	x			x
8 Bälinge	Ringsö, grund lerbotten bland gles vass	x	x			
9 Nicolai	Snäckviken, grunda vidsträckta moiga bottnar	x	x			x
10 Nicolai	Branthäll, Nyköpingsfjärden, moig botten, grumligt	x				
11 Nämndö	Hamnskär, grund dyig lagun med Najas marina		x			
12 Utö	Utö, Södra Fladen, dyig botten med Najas marina		x			
13 Ösmo	Rassa vikar, vidsträckta lagunsystem med Najas marina		x			
14 Mörkö	Boviken, dyig botten med Najas marina		x			
15 Hölö	Rävsalaviken, dyig lagun i vassen, nästan utgången		x			
16 Västerljung	Hundsviken, laguner med Najas marina		x	x		
17 Bälinge	Ringsö, lerig botten bland gles vass					x

Tabell 2. Lokaler för *Chara aspera*, *C. canescens*, *C. tomentosa*, *C. baltica* och *Tolypella nidifica*

Fig. 1. *Chara canescens* placerades i hotkategori 2 (sårbar) av Blindow (1994) men har hittats på 9 lokaler av de som undersökts. A: habitus x 1/2; B: del av axel med grenkans x 2. C: nod med oogon x 2. Teckning: Margaret Tebbs (Moore, J. A., 1986: *Charophytes of Great Britain and Ireland*. London.

den i undersökningen gjordes det ena tillsammans med *C. tomentosa* i en najaslagun, det andra tillsammans med *C. canescens* på en lerig strand.

Sörmlands marina kransalger inte hotade?

Den här stickprovsundersökningen är förstås ytterst preliminär och ofullständig; dock verkar samtliga marina kransalger i Sörmland vara betydligt vanligare än vad Blindows sammanställning av tidigare rapporterade fynd antyder. Klara indicier på minskning verkar inte finnas och just de här arterna är knappast hotade i vårt landskap. Måhända är förhållandena liknande annorstädes. Vad undersökningen visar är också att vår kännedom om de här spännande organismerna är ytterst bristfällig. Samla kransalger!

Litteratur

- Blindow, L., 1994: Sällsynta och hotade kransalger i Sverige. *Svensk Botanisk Tidskrift* 88: 65-73.
 Hofberg, H., 1852: *Södermanlands Phanerogamer och Filices*. P. Ad. Hultberg. Stockholm.